Ceilalţi (sunt de vină)
Publicat: 20 Decembrie 2000

Nota: Articol preluat de pe site-ul autorului, pe vremea când respectivul site mai exista. Autorul nu a fost consultat cu privire la acest gest (nici nu se putea, se afla de ceva vreme în Canada), dar nu cred că s-ar supăra

„Infernul sunt ceilalţi"? Pe legea mea, Sartre era român. Şi încă unul trecut prin mâzga comunista, dezbrăcat de ruşine, de autocenzura, curăţat de orice obiectivitate.

În ţara asta nimeni nu e, niciodată, de vină. Pentru nimic. „Ceilalţi" fura, „ceilalţi" chiulesc, „ceilalţi" iau mita ş.a.m.d. Şi nimeni, niciodată, nu o să ştie să-ţi lămurească limpede cine sunt aceşti „ceilalţi". Evident, din când în când, acest prea general „ceilalţi" capătă o forma distincta şi atunci toţi răsufla uşuraţi că au pe cine arăta cu degetul. „Antonescu e de vină", „Ba, regele Mihai!", „Americanii", „Evreii", „Capitalismul/Imperialismul", „Ceauşescu". Chiar şi zicala transformată în poanta: „Coposul e de vină ca..." cu punctele de suspensie completate cu ceea ce doreşte vorbitorul, indica această dorinţă aproape americană de a personifica răul.

Nu spun ca aceasta e o trăsătură exclusiv românească. E normal şi omenesc ca indivizii să caute pentru neîmplinirile lor nişte scuze care să-i elibereze de orice responsabilitate. Dar parcă la noi e mai dramatică având în vedere situaţia prin care trecem, şi e şi mai dramatica prin lipsa de luciditate dovedita. E un fenomen generalizat, care cancerizează toate paturile sociale.

Ei bine, dacă e nevoie neapărat să existe un chip al răului, îmi asum acest rol. Priviţi-mi poza şi spuneţi: „El e de vină. Valachi e de vină". Pentru ca, vrând, nevrând, ştiu ca o parte din vina apasa şi pe umerii mei. Nu, nu o fac pe Iisus, nu iau asupra mea crimele şi deznădejdile voastre ci sunt gata să îmbrac costumul diavolului din noi.

Îmi amintesc Revoluţia, de ceea ce pentru cei mai mulţi dintre

noi, ăştia mici, a însemnat Revoluţie cu adevărat. Eram de serviciu la cantina studenţească. Ascultasem Radio Europa Libera încă de pe 17 decembrie şi ştiam ca la Timişoara se trage. Iar eu, aparat împotriva curăţeniei cu de un sort jegos, aparat de conştiinţă prin frica, mă lăsam dus de mânuţă la uşa de intrare unde trebuia să-i supraveghez pe studenţi şi să dau alarma în cazul unor indivizi suspecţi, a unor „terorişti". Raţiunea mea gemea împotriva unui asemenea ordin imbecil (un tip înarmat cu o furculiţă uitata în buzunarul halatului care păzeşte de „terorişti"), urechile mele auzeau suprapus pe zgomotul de cantina vocile de la radio: „Criminalilor! Trageţi, trageţi în fraţii voştri!", ruşinea mă strivea şi totuşi… şi totuşi am executat ordinul. La fel ca şi ceilalţi nevinovaţi. Îi priveam pe colegii mei mâncându-şi macaroanele scârboase (nu-i o figura de stil), relaxaţi de vacanţa de iarna care se apropia, îmi doream să găsesc undeva în rărunchii mei puterea de-a mă urca pe o masa şi de-a urla: „Porcilor, oameni mor acolo, şi ştiţi asta, iar voi primiţi recunoscători laturile Partidului!". Şi totuşi, indiferent de câta furie clocotea în mine, raţiunea nu m-a părăsit şi am tăcut. Am înghiţit cu noduri aceleaşi laturi, am spălat pe jos, am strâns vesela şi mi-am călcat demnitatea în picioare. Remuşcările pentru acele clipe m-au urmărit ani întregi, până când m-am convins ca Revoluţia fusese doar o gigantică înscenare şi ca, fortuit, frica mea de atunci mă ferise să impersonez o marionetă.

Şi totuşi, aceasta ruşine persista şi în zilele de la începutul lui 90, chiar şi atunci când îi vedeam pe „foştii" scoţând capul la lumina, strigându-şi sus şi tare nevinovăţia. Iar în privirile lor citeam sinceritate. Atunci a fost prima oară când am înţeles că, pentru români, „Infernul sunt ceilalţi". Am fost inundat de o imensă mirare de care n-am mai reuşit să scap nici până în ziua de azi. Mi-l amintesc pe Iliescu, transformat brusc în duşman al comunismului, deşi îmi amintesc de prima sa declaraţie din care lipsea proclamarea căderii organizării unipartide. Mi-l amintesc în campania electorală din '92, când, în cadrul unui interviu, întrebat fiind de ce a scăzut producţia marfa (şi încă nimeni nu bănuia cât avea să scadă), a dat un răspuns însoţit de o privire de prunc: „Păi, unul din motive ar fi acela că se munceşte mai puţin, numai cinci zile pe săptămână!". Şi

tonul vocii sale insinua discret ca, aşa cum spuneam mai înainte, „Coposul e de vină!", deşi el era liderul CPFSN-ului atunci când s-a promulgat decretul privind săptămână de munca de cinci zile. Şi, de atunci, mereu, mereu, ca pe un descântec menit să dezlege de ghinion, auzeam câte o plângere care sublinia sintagma lui Sartre – „Aia fura, aia iau mita, aia-şi bat joc de munca, ăia-s chiulangii!". Nu pot să-l uit pe anonimul cu care am vorbit cândva pe tren. Cuprins de o ciudată amnezie, se plângea de jaful exercitat de politicieni asupra ţării, ca două secunde mai târziu să-mi povestească, stăpânit de o proletara mânie, cum l-au dat afară de la fabrica de băuturi alcoolice unde lucra pentru că l-au prins aruncând peste gard câteva navete de bere. La fel, nu pot să uit reportajul despre SIDEX, unde Berceanu, ministrul Industriilor, şi Radu Vasile, prim-ministru, se plângeau de escrocheriile care falimentau aceasta fabrica, cu replici gen: „Da, dom'le, acu' c-aţi pomenit, pot să vă spun, contractul cu firma aia e dubios tare!" sau „Cum a ajuns aici? E simplu: cumpărau materia prima mai scump şi desfăceau marfa la preţuri de nimic, ca să iasă comisioanele mai grase!". Şi amândoi aveau aceeaşi ochi inocenţi pe care îi întâlnesc de ani întregi încoace.

Şi nu mă credeţi că o să iau totul asupra mea? Am furat sau am cumpărat obiecte despre care ştiam că sunt furate, am fumat ţigări şi am băut whisky venit în ţara prin „Ţigareta X", aduse de „Truti" anonimi. Am tras chiulul de la serviciu şi i-am acoperit pe colegii care trăgeau chiulul. Mi-am înghiţit în sec replicile usturătoare, ca un las ce sunt, atunci când trebuia să urlu, am promis răzbunări cumplite şi nu m-am ţinut de cuvânt. Am dat spaga şi am acceptat spaga.

La toate aceste autoacuzaţii as putea imediat să vin cu autoapărări. Da, am furat şi am cumpărat obiecte furate, am fumat ţigări şi am băut whisky de contrabandă, dar numai pentru ca nu aveam bani ca să-mi apar credinţele morale. Am tras chiulul de la serviciu, dar numai ca să nu stau degeaba (am avut luni întregi când nu făceam nimic – doar pentru că nu era nimic de treaba şi nici nu aveam voie să fac altceva), pentru ca după aia mă duceam să trag în brânci la alte chestii. Da, am tăcut şi nici n-am acţionat ca un bărbat

de multe ori când trebuia să-mi apar principiile, dar am vorbit de asemenea de nenumărate ori când prudenta sau instinctul de apărare cereau tăcere şi ştiam ca vorbele mele nu rezolva nimic (şi am plătit). Am dat spaga pentru ca altfel nu mi se rezolva problema, dar n-am primit niciodată bani ca mita şi am refuzat absolut orice nu implica munca din partea mea. Şi îmi mai stau pe limba zeci de justificări „populare": „Dacă nu fur eu, o să-l fure altcineva"; „Directorul fura cu sacul, de ce să nu iau şi eu o sacoşă?"; „Dacă ei se fac ca mă plătesc, şi eu mă fac ca muncesc"; „Iau. Da, iau spaga că n-am cu ce-mi plăti întreţinerea (… creste copilul… face casa)" etc.

Dar la ce bun sunt toate aceste justificări. Scopul nu scuza mijloacele şi un fapt imoral rămâne imoral, indiferent ce as spune eu. De aceea, dacă simţiţi nevoia sa scuipaţi pe cineva, să vă vărsaţi tot focul pentru viaţa dumneavoastră nenorocita, nu mergeţi la oglinda, veniţi şi mă căutaţi, şi sunt cu totul al dumneavoastră. Eu, unul nu mă voi ierta niciodată pentru că nu am reuşit ceea ce mi-am propus. Într-a 12-a, profa de filosofie ne-a pus să scriem pe o foaie de hârtie, dacă noi credem că putem schimba lumea. Şi, mereu îmi aduc aminte de acest lucru, de faptul ca, aici, în România, n-am reuşit să schimb nimic. Ar fi simplu să spun că n-am reuşit din cauza „celorlalţi". L-aş invoca iar pe Sartre şi pe ai săi „ceilalţi". Oricât am încercat, mereu realizez că n-am încercat chiar totul, sau că n-am fost în stare să încerc totul. Şi asta mă umple de remuşcări, de lucrurile pe care le-aş fi putut face, dar nu le-am făcut sau le-am făcut mediocru. Când mă plâng de politicieni (ca doar şi eu sunt om) mă întreb, interior, ce varianta am propus eu? Da, m-am vârât în politica (nr. 12 în filiala Iaşi PNL, în ianuarie '90), dar după aia, lipsit de clarviziune, m-am dus cu aripile şi, la un moment dat m-am scârbit. Şi, de ce nu am luptat împotriva scârbei? Pentru ca nu cred în democraţie? Chiar dacă patentul nu e făcut să bată cuie, dacă te forţezi bate şi cuie. Când mă plâng de şefii/patroni mă întreb, tot interior, de ce am fost atât de lipsit de diplomaţie? Orice om are un punct sensibil, din care-l poţi manevra. În loc de asta, mă duceam şi puneam crud pe tapet situaţia şi era omenesc ca omul să devină impermeabil la viitoare sugestii. Ş.a.m.d.

Îmi amintesc din copilărie ca atunci când mă întorceam plângându-mă de vreo chelfăneală luata de la prietenii de joaca, maică-mea îmi răspundea întotdeauna: „Las c-ai făcut tu ceva! Nu te-a bătut ăla degeaba”. Asta îmi crea adesea un sentiment de frustrare. Dar m-a împiedicat să cad în aceasta capcana sartriana. De atunci încoace am rămas cu fixul de a gândi şi reversul punctului de vedere propriu: „Eu ce-am făcut de-am meritat asta? Ce-aş fi putut face să împiedic acest lucru?”

Aici în România, una peste alta, n-am făcut nimic şi merit nimicul. N-am împiedicat nimic rău şi n-am reuşit să fac să se petreacă ceva bun. În rest, tăcere…

Andrei Valachi